

Z: Kein Kernkraftwerk in Zwentendorf, 30 Jahre danach

Úvod

Už po několik let má společenství historiček a historiků mnoho práce. Tak jsme si v roce 2004 připomněli občanskou válku z roku 1934 a rok 2005 byl z iniciativy Spolkové vlády vyhlášen „Pamětním rokem“, v němž se připomínalo 60 let od vzniku republiky, 50 let od podepsání „státní smlouvy“ (která vedla k odchodu britských, francouzských, amerických a sovětských vojsk v roce 1955, pozn.B.R.) a deset let členství v Evropské unii.

A letos, v roce končícím číslovkou 8 (2008, pozn. R.B.), si připomeneme události z doby před 90 lety (vznik První republiky), před 70 lety („Anschluss“ 1938) a 40 let od „perné čtvrt hodiny“ (v květnu 1968). Zcela se zapomnělo, že letos uplynulo třicet let od jedné ne nevýznamné rakouské události: 30. výročí lidového hlasování o mírovém využití jaderné energie v Rakousku a o uvedení atomové elektrárny v Zwentendorfu do provozu.

Kniha nazvaná „Kein Kernkraftwerk in Zwentendorf“ (Žádná jaderná elektrárna v Zwentendorfu) a stejnojmenná výstava v Grazu chtějí toto napravit zdokumentováním tehdy vzniklého hnutí bojujícího s etablovanými institucemi a jeho vítězství.

Aus: Kein Kernkraftwerk Zwentendorf, 30 Jahre danach

Einleitung

Seit ein paar Jahren hat die Zunft der Historikerinnen und Historiker jede Menge Arbeit.

So gedachte man 2004 dem Bürgerkriegsjahr 1934 und im von der Bundesregierung ausgerufenen „Gedenkjahr“ 2005 standen 60 Jahre Republik, 50 Jahre Staatsvertrag (der zum Abzug der britischen, französischen, US-amerikanischen und sowjetischen Truppen 1955 führte, Anm.B.R.) und 10 Jahre Mitgliedschaft in der Europäischen Union am Gedenkarbeitsplan.

Und im heurigen „8er“-Jahr (2008, Anm. B.R.) werden die Ereignisse von vor 90 Jahren (Gründung der Ersten Republik), 70 Jahren („Anschluss“ 1938) und vor 40 Jahren (die heiße Viertelstunde“ im Mai 1968) in Erinnerung rufen.

Dass sich daneben heuer ein nicht unwesentliches österreichisches Ereignis zum dreißigsten Mal jährt, ging fast völlig unter: der 30. Jahrestag der Volksabstimmung über die friedliche Nutzung der Kernenergie in Österreich und die Inbetriebnahme des Kernkraftwerks Zwentendorf.

Das Buch „Kein Kernkraftwerk in Zwentendorf“ und die gleichnamige Ausstellung in Graz wollen dies korrigieren und die damals entstandene Bewegung gegen etablierte Institutionen und deren Sieg dokumentieren.

Vzniku této knihy předcházela delší čas a za svůj vznik vděčí v neposlední řadě myšlence štýrské fotografky Sigrid Schönfelder vydat ilustrovanou knihu vzpomínek na tehdejší hnutí. Fotografie a příspěvky zde nashromážděné jsou subjektivními pohledy tehdejších aktérů. Jsou to dílky skládačky, která se pokouší jako celek se co nejvíce přiblížit objektivní skutečnosti.

Jsme si přitom samozřejmě vědomi toho, že touto knihou nemůžeme vždy dosáhnout požadované objektivitu a ani to není naším cílem. To se musí stát v jiné knize.

Proto se my jako vydavatelé také úmyslně nevěnujeme úkolu jakkoliv v celkové souvislosti s dějinami Druhé republiky hodnotit boj proti civilnímu využívání atomové energie v Rakousku, který dosáhl svého vrcholu v době před 30 lety referendem 5. listopadu 1978. Tuto knihu nepovažujeme za bezprostřední dokumentaristický počín, ale pouze za jeho jednu součást. Ačkoliv každá čtenářka, každý čtenář může a měl/a by, pokud jde o další vývoj politiky a celkového potenciálu z čtení něco získat.

Hnutí proti atomovým elektrárnám – jak je také patrné z jednotlivých příspěvků – sahala od spolkové země Vorarlberg až po Vídeň, od Horního a Dolního Rakouska až po Štýrsko a z politického pohledu od extrémní levice až daleko napravo. Toto jsme se pokusili

Das Vorliegen dieses Buches hat eine längere Vorgeschichte und verdankt sein Entstehen nicht zuletzt der Idee der steirischen Fotografin Sigrid Schönfelder, ein illustriertes Buch mit Erinnerungen an die damalige Bewegung herauszugeben. Die hier angesammelten Fotografien und Beiträge sind die jeweils subjektiven Sichtweisen der damaligen AkteurInnen, sind die Bilder zu einem Puzzle, das als Ganzes betrachtet der objektiven Wirklichkeit nahe zu kommen versucht.

Dabei sind wir uns natürlich bewusst, dass wir mit diesem Buch die vielerorts geforderte Objektivität nicht erreichen können und auch nicht wollen; dies muss durch ein anderes Buch erfolgen.

Daher entschlagen wir uns als HerausgeberInnen auch der Aufgabe, den Kampf gegen die zivile Nutzung der Atomenergie in Österreich mit seinem Höhepunkt vor nunmehr 30 Jahren mit der Volksabstimmung am 5. November 1978 in einen wie auch immer zu bewertenden Gesamtzusammenhang der Geschichte der Zweiten Republik zu stellen.

Wir betrachten dieses Buch außerhalb des unmittelbaren dokumentarischen Zwecks lediglich als einen Baustein dazu. Wiewohl jede Leserin, jeder Leser bei der Lektüre auch im Hinblick auf andere politische Entwicklungen und Möglichkeiten Gewinn daraus ziehen kann und soll.

Die Anti-AKW-Bewegung reichte – wie es auch in den Beiträgen des Buchs zum Ausdruck kommt – von Vorarlberg bis Wien, von Ober- und Niederösterreich bis in die Steiermark und politisch von extrem links bis weit rechts. Wir haben versucht, dies auch in der Auswahl der Beiträge wiederzugeben. Wir müssen jedoch eingestehen, dass das Buch eine leicht steirische Schlagseite hat, was u.a. damit zusammenhängt, dass wir als

promítnout i do výběru příspěvků. Musíme však přiznat, že tato kniha je lehce „štýrsky nakloněna“, což mino jiné souvisí s tím, že my jako vydavatelé pocházíme z této spolkové země. To ani moc nevadí, vždyť charakteristický rys hnutí proti atomové elektrárně v Zwentendorfu bylo to, že se skládalo z mnoha regionálních center, která věděla o koordinovaném a společném postupu.

V naší knize by se měla z velké části odrážet také ideologická šíře. Nicméně – budiž zde také poznamenáno – sotva jsou zde příspěvky tehdejších levých radikálů, většinou členů a příznivců maoistického Komunistického svazu Rakouska, kteří obhajují svou tehdejší pozice. Přitom tvořili pozoruhodnou součást aktivistů proti jaderným elektrárnám, jak o tom svědčí zprávy jejich tehdejších politických „odpůrců“ i onen známý výrok spolkového kancléře Bruna Kreiskyho z 26. října 1977 o „všivácích podněcovaných Komunistickým svazem“. Byli to oni, kdo radikalizoval tehdejší osamocené bojovnice a bojovníky kritizující atomovou energii, a kteří je od hnutí, které dlouhou dobu doufalo, že vláda uzná argumenty proti atomové energii, zformovali do takového, které především od roku 1977 – přinejmenším na rakouské poměry – velkými demonstracemi způsobily, že rakouská vláda se začala obávat „západoněmeckých poměrů“ (např. studentské revolty a teroristické atentáty levicových extremistů, pozn.B.R.).

HerausgeberInnen aus diesem Bundesland kommen.

Was weiter auch nicht schlimm ist, war doch ein Charakteristikum der Bewegung gegen das Atomkraftwerk in Zwentendorf, dass sie aus vielen regionalen Zentren, die um das koordinierte und gemeinsame Vorgehen wussten, bestand.

Auch die ideologische Breite sollte sich zum Großteil in unserem Buch widerspiegeln. Dennoch – auch das sei hier angemerkt – gibt es kaum Beiträge von ehemaligen Linksradiкаlen, damals mehrheitlich den Mitgliedern und Anhängern des maoistischen Kommunistischen Bundes Österreichs, die ihre damalige Position verteidigen. Dabei stellen sie, wie die Berichte ihrer damaligen politischen „Gegner“, aber auch der berühmte Spruch von Bundeskanzler Bruno Kreisky am 26. Oktober 1977 über die „Lausbuben“, die „vom Kommunistischen Bund aufgehetzt sind“, bezeugen, einen beachtlichen Teil der Anti-AKW-AktivistInnen.

Sie waren es, die die damaligen atomenergiekritischen Einzelkämpferinnen und Kämpfer radikalisierten und sie von einer Bewegung, die lange Zeit hoffte, die Obrigkeit werde die Argumente gegen die Atomenergie schon einsehen, zu einer mitformte, die vor allem seit 1977 mit – zumindest für österreichische Verhältnisse – großen Demonstrationen bei der Österreichischen Regierung die Befürchtung von „westdeutschen Verhältnissen“ laut werden ließ (z.B. Studentenunruhen und Terroranschläge von Linksextremisten, Anm.B.R.).

Na cestu Bruna Kreiskyho k referendu se musí pohlížet nejen jako na vnitropolitický kalkul, ale především na pozadí eskalace událostí v Německu, kdy na jaře 1978 v Brokdorfu obléhalo přes 30 000 lidí tamní atomovou elektrárnu a kde se od tohoto „Německého podzimu“ v roce 1977 části obyvatelstva Spolkové republiky Německo výrazně radikalizovaly. Strach z poměrů podobajících se občanské válce také na „ostrově blažených“ mohl tenkrát Kreiskyho též s ohledem na občanskou válku v Rakousku, od které právě uplynulo 40 let, přimět k tomu, aby splnil požadavek rakouských odpůrců atomové energie po referendu o mírovém využití jádra. Toto vedlo ke známému výsledku 50,47 procent proti spuštění elektrárny.

Lidovým hlasováním bylo dosaženo rozhraní, v němž na jedné straně dosáhlo etabloující se protestní hnutí navazující na hnutí v roce 1968 svého vrcholu, a na druhé straně byly vneseny zkušenosti do nových sociálních hnutí. Ale to už je jiné téma.

Poté, co jsme obdrželi četnější a obsáhlejší příspěvky, než jsme původně plánovali, jsme museli některé zřetelně zkrátit. Několik příspěvků, které nám byly předány, zcela vypadlo proto, že s tématem málo souvisely nebo opakovaly již řečené. Snažili jsme se zabránit přílišnému opakování a prosíme všechny ty, jejichž příspěvky byly tímto

Bruno Kreiskys Weg zur Volksabstimmung muss neben dem innenpolitischen Kalkül vor allem auch vor dem Hintergrund der Eskalation in Deutschland gesehen werden, wo im Frühjahr 1978 in Brokdorf über 30.000 Menschen das dortige Atomkraftwerk belagerten und sich Teile der Bevölkerung in der Bundesrepublik Deutschland seit dem „Deutschen Herbst“ 1977 immer mehr radikalisierten.

Die Angst vor bürgerkriegsähnlichen Zuständen auch auf „der Insel der Seligen“ dürften Kreisky damals auch angesichts des gerade einmal 40 Jahre zurückliegenden Bürgerkriegs in Österreich dazu bewogen haben, der Forderung der österreichischen AtomkraftgegnerInnen nach einer Volksabstimmung über die friedliche Nutzung der Kernenergie nachzukommen.

Was zum bekannten Ergebnis – 50,47 Prozent gegen die Inbetriebnahme – geführt hat.

Mit der Abstimmung wurde auch ein Scheidepunkt erreicht, an dem einerseits die als Folge der 68er-Bewegung sich etablierende Protestbewegung ihren Höhepunkt erreichte und andererseits die Erfahrungen in neue soziale Bewegungen einfließen. Doch dies ist ein anderes Thema.

Wir mussten – nachdem zahlreiche und längere Beiträge eingelangt sind als ursprünglich geplant – einige deutlich kürzen.

Ein paar der uns übergebenen Beiträge sind zur Gänze herausgefallen, sei es, weil sie mit dem Thema wenig zu tun hatten oder weil sie eine Wiederholung des bereits Gesagten waren. Wir waren bemüht, allzu viele Wiederholungen zu vermeiden und bitten all jene, deren Beiträge auf diese Weise mehr oder weniger stark betroffen

způsobem více či méně postiženy, o porozumění a shovívavost.

To, že kniha mohla vyjít tak, jak je nyní předkládána, souvisí s ochotou mnohých tehdy aktivních lidí, kteří pomáhali zabránit jaderné elektrárně a kteří toto chtějí sdělit mladší generaci. Proto náš dík patří všem těm lidem, kteří se podíleli na projektu a kteří nám poskytli fotografie a texty. Zvláště bychom chtěli poděkovat panu Friedrichu Witzanymu, který jako zkušený „zwentendorfský veterán“ přispěl kromě fotografií a textů také mnoha nápady a radami.

Sigrid Schönfelder jako jedna ze zúčastněných kdysi řekla, že společný, pokojně vedený a vyhraný zápas proti mocné atomové lobby je zároveň součástí rakouské historie. Historie, která se má vyprávět dál. A my tak touto knihou činíme.

Heimo Halbrainer, Elke Murlasits, Sigrid Schönfelder, Maria Froihofer, Eva Taxacher, Karl Wimmeler

Překlad do češtiny: Hana Jílková, Ledenice, spolupráce Helga Grimmová, Třeboň, Bernhard Riepl, Kaplice

waren, um Verständnis und Nachsicht.

Dass das Buch so erscheinen konnte, wie es jetzt vorliegt, hängt mit der Bereitschaft von vielen damals Aktiven zusammen, die das Kernkraftwerk verhindern halfen und dies einer jüngeren Generation mitteilen wollen.

Daher gilt unser Dank all jenen Personen, die sich an dem Projekt beteiligt haben und uns Bilder und Texte zur Verfügung gestellt haben.

Ganz besonders bedanken möchten wir uns bei Friedrich Witzany, der als erfahrener „Zwentendorf-Veteran“ neben Fotos und Texten auch viele Tipps und Ratschläge beigesteuert hat.

Sigrid Schönfelder hat als Beteiligte einmal gemeint, dass der gemeinsame, friedlich geführte und gewonnene Kampf gegen die mächtige Atomlobby auch österreichische Geschichte ist. Eine Geschichte, die man weitererzählen soll. Das tun wir hiermit.

Heimo Halbrainer, Elke Murlasits, Sigrid Schönfelder, Maria Froihofer, Eva Taxacher, Karl Wimmeler